

СЛАВЯНСКИЕ ЯЗЫКИ И ЛИТЕРАТУРЫ В ИСТОРИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ И СОВРЕМЕННОМ СОСТОЯНИИ

Я.Я. Иваноў

СУЧАСНЫЯ СЛАВЯНСКІЯ МОВЫ ў СУЧАСНАЙ ЕўРОПЕ

Становішча і функцыі моў у міжнацыянальнай камунікацыі залежаць ад розных фактараў. Адзін з такіх фактараў – колькасць носьбітаў мовы.

Абсалютная большасць носьбітаў сучасных славянскіх моў прыпадае на рускую мову. Можна лічыць рэальнымі лічбамі ад 135,0 да 140,0 мільёнаў носьбітаў з улікам носьбітаў украінскай і беларускай моў, якія карыстаюцца рускай мовай у афіцыйнай і бытавой камунікацыі. Другое месца займае польская мова – каля 38,0 мільёнаў. Далей ідзе Украінская з прыблізна 35,0 мільёнамі яе носьбітаў. Калі возьмем дзяржаўныя мовы былой Югаславіі (г. зн. Сербіі і Чарнагоры), Харватыі і Босніі, якімі ў гэтых краінах афіцыйна лічацца сербская, харвацкая і баснійская пад агульнай назвай "сербскахарвацкая", то атрымаем для гэтай мовы лічбу прыкладна 16,0 мільёнаў носьбітаў (для параўнання, гэта крыху больш за 15,0 мільёнаў носьбітаў нідэрландскай мовы). На пятым месцы стаіць чэшская мова з яе каля 10,0 мільёнамі носьбітаў (для параўнання, прыкладна такая ж колькасць і носьбітаў партугальскай мовы ў Партугаліі). У дачыненні да балгарскай мовы можна зыходзіць з прыкладна 8,0 мільёнаў носьбітаў (зноў для параўнання, гэта крыху больш за 7,5 мільёнаў носьбітаў шведскай мовы). Згодна з рэальнымі ацэнкамі, каля 3,5 мільёнаў беларусаў актыўна або толькі пасіўна валодаюць сваёй вуснай мовай. Што датычыцца славенскай (1,75 мільёнаў чалавек) і македонскай мовы (1,3 мільёнаў чалавек), то колькасць іх носьбітаў усё ж большая, чым у эстонскай мовы (каля 1,0 мільёна).

Падсумоўваючы прыведзеныя лічбы і дадаючы да іх яшчэ і колькасць носьбітаў з дыяспары, якія разам са сваёй славянскай роднай мовай могуць карыстацца славянскімі мовамі тых краін, у якіх яны жывуць, атрымліваецца прыкладна 260,0 мільёнаў еўрапейцаў, якія карыстаюцца пераважна славянскімі мовамі. Для параўнання – у Еўропе каля 191,0 мільёнаў носьбітаў раманскіх моў і прыкладна столькі ж, а менавіта 187,0 мільёнаў, носьбітаў германскіх моў. Значна меншая колькасць носьбітаў прыпадае на іншыя мовы, якія ўжываюцца ў сучаснай Еўропе (фіна-угорскімі мовамі, напрыклад, карыстаюцца толькі каля 20,0 мільёнаў чалавек).

Гэта паказвае, што славянскія мовы як па агульнай колькасці носьбітаў, так і па колькасці славян у незалежных дзяржавах складаюць значную перавагу

ў еўрапейскім моўным кантынууме. У краінах – членах ЕС – Польшчы і Чэхіі – карыстаюцца славянскімі мовамі столькі ж чалавек, колькі і на Іберыйскім паўвостраве – у Іспаніі і Партугаліі – раманскімі мовамі. Праўда, ёсць адна вельмі істотная розніца: іспанская і партугальская мовы ў сваім ужыванні не абмяжоўваюцца толькі Еўропай або нейкай адной краінай (да таго ж іспанская мова адпавядае ў значнай ступені крытэрыям сусветнай мовы).

Пералічаныя вышэй славянскія мовы з'яўляюцца афіцыйнымі мовамі ў адпаведных краінах, але паводле іх фармальнага і юрыдычнага статусу не з'яўляюцца аднолькавымі. Усе сучасныя славянскія мовы можна падзяліць на тры групы [1].

Мовы А-групы ўжываюцца ў дзяржавах, у якіх колькасць іх носьбітаў пераважае, як правіла, ва ўсіх камунікацыйна-сітуацыйных сферах грамадства. Тыповыя А-мовы – руская і польская з іх максімальна шырокімі функцыямі. Абедрэе гэтыя мовы, напрыклад, неабмежавана выкарыстоўваюцца ў мове навукі. Аднак польскія навукоўцы друкуюцца перш за ўсё на замежнай мове, амаль выключна на англійскай. Моўная сітуацыя ў Польшчы паказвае, такім чынам, што ў камунікацыйнай сферы славянскіх краін арганічна суіснуюць этнічныя і міжнародныя мовы. Да А-моў адносяцца таксама славацкая, сербская і харвацкая, славенская і македонская мовы.

Мовы Б-групы – гэта ўкраінская і, магчыма, беларуская, якія дзеляць сферу свайго функцыянавання з рускай мовай. Беларуская мова – гэта адзіная мова ў славянскіх краінах, якая ўжываецца як дзяржаўная яшчэ з адной мовай – рускай (з 1995 года). Гэта выразна сведчыць пра тэндэнцыю збліжэння беларускай мовы з мовамі С-групы.

Мовы С-групы абслугоўваюць толькі пэўныя сферы камунікацыі. Да іх трэба адносіць верхнясербскую і ніжнясербскую (або вендскую) пісьмовыя мовы ў Германіі, а таксама шматлікія славянскія рэгіянальныя дыялекты, напрыклад, кашубскі ў Польшчы, бургенландска-харвацкі ў Аўстрыі і русінскі ў сербскай Ваяводзіне (для параўнання, да моў С-групы можна аднесці і іншыя, неславянскія мовы сучаснай Еўропы, напрыклад, галіцыйскую мову ў Іспаніі, фрызскую ў Германіі і Нідэрландах, саамскую ў Фінляндыі і інш.).

З пачатку 1990-х гадоў моўная сітуацыя ў былых сацыялістычных краінах Еўропы ў сферы прыватна-замежных моў кардынальна змянілася. Руская мова канчаткова згубіла сваё прывілеяванае становішча як першая і абавязковая для школьнага вывучэння замежная мова. У славянскіх краінах на першае месца выйшла англійская мова як агульнапрызнаны міжнародны сродак моўнай камунікацыі з яе выключнай роляй у палітыцы, эканоміцы, навукі.

Тым не менш няма падстаў толькі зыходзячы з пашырэння выкарыстання англійскай мовы як сусветна глабальнай lingua franca (якая будзе

абслугоўваць у будучым значна больш сфер камунікацыі і сродкаў масавай інфармацыі, чым калісьці французская ў якасці мовы дыпламатыі і часткова навукі) рабіць вывад, што нацыянальныя мовы сучаснай Еўропы, уключаючы славянскія, павінны ў будучым абмежавацца ролю другасных моў. Трэба памятаць, што мова – гэта не толькі сродак камунікацыі, але і носьбіт сімвалічнай функцыі. Гэта асабліва відавочна і важна для большасці славянскіх нацый, чый шлях да незалежнасці і мадэрнізацыі грамадства ішоў праз захаванне, аднаўленне і канструяванне ўласнай нарматыўнай (літаратурнай) мовы.

Сучасная Еўропа, безумоўна, застанецца шматмоўным кантынентам, наколькі, як вядома, мовы ўсіх дзяржаў Еўрапейскага Саюза з'яўляюцца яго афіцыйнымі і рабочымі мовамі [2]. Гэта не выключае таго, што ў адпаведнасці з практычнымі мэтамі ў пэўных камунікацыйных сферах ва ўмовах глабалізацыі будзе ўжывацца пераважна адна мова – англійская. Але безумоўна і тое, што ў будучай шматмоўнай Еўропе большую, чым гэта было дагэтуль, сімвалічную і культурную ролю будуць выконваць сучасныя славянскія мовы.

Літаратура

1. *Gutschmidt, K.* Die Stellung der slawischen Sprachen im geeinten Europa / K. Gutschmidt // *Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Universität Dresden.* – 1999. – Bd. 48. – Heft 4. – S. 47–50.
2. *Haarmann, H.* Die Sprachenwelt Europas: Geschichte und Zukunft der Sprachnationen zwischen Atlantik und Ural / H. Haarmann. – Frankfurt; New York: Campus Verlag, 1993. – 374 S.